

Felipe Alaíz de Pablo, de eerste 'Multatuli-fan' in Spanje

Anne Van Raemdonck
 Universitat de Barcelona
 vanraemdonck@ub.edu

<https://dx.doi.org/10.12795/futhark.2014.i9.18>

Abstract: The article shows that Felipe Alaíz de Pablo (1887-1959), considered by prominent fellow revolutionaries of his time as the most important Spanish propagandist of the Anarchist Movement in the first half of the 20th Century, was also the first promoter in Spain of the works of Multatuli (1820-1887), the most important writer in 19th Century Dutch literature. The article describes Alaíz's admiration for Multatuli through his published Spanish translation of a selection of his writings, *Páginas Selectas de Multatuli*, and through the influence of Multatuli's work in Alaíz's novel *Quinet* and his short story *Maria se me fuga de la novella*. It also shows that Alaíz's enthusiasm for Multatuli was orally transferred through the speech 'Charla con las juventudes libertarias' given in Mexico D.H. in 1944 by one of Alaíz's colleagues. Although Alaíz did not translate Multatuli's most famous novel, *Max Havelaar, or The Coffee Auctions of the Dutch Trading Company* (1860), the article claims that he deserves to be recognized as the one who introduced Multatuli in Spain, a fact which has so far been ignored in Multatuli studies.

Keywords: Multatuli, Felipe Alaíz de Pablo, reception, translation, Spain

Samenvatting: Het artikel toont aan dat Felipe Alaíz de Pablo (1887-1959), die door vooraanstaande revolutionairen van zijn tijd beschouwd werd als de belangrijkste Spaanse propagandist van de Anarchistische Beweging in de eerste helft van de 20ste eeuw, ook de eerste verspreider

was van Multatuli's werk in Spanje. Alaíz' bewondering voor Multatuli (1820-1887) bleek voor het eerst uit *Página's selectas de Multatuli*, een door Alaíz in het Spaans vertaalde selectie uit diens werk. Vervolgens was Multatuli's invloed aanwezig in Alaíz' roman *Quinet* en zijn novelle *María se me fuga de la novella*. Het artikel toont ook dat Alaíz' enthousiasme mondeling werd overgedragen in de voordracht 'Charla con las juventudes libertarias' gehouden door één van Alaíz' collega's in Mexico D.H. in 1944. Hoewel Multatuli's bekendste roman, *Max Havelaar of de koffiveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij* (1860), niet door Alaíz vertaald werd, verdedigt de auteur van dit artikel aan de hand van de gegeven voorbeelden dat Multatuli's werk dank zij Alaíz in Spanje geïntroduceerd werd, een feit dat tot op heden onvermeld is gebleven in Multatulistudies.

Trefwoorden: Multatuli, Felipe Alaíz de Pablo, receptie, vertaling, Spanje

INLEIDING

Felipe Alaíz de Pablo (1887-1959) is een sinds lang vrijwel vergeten Spaanse anarchist en journalist aan wie de eer toekomt de eerste te zijn geweest die in Spanje het werk en gedachtegoed van Multatuli (pseudoniem van Eduard Douwes Dekker, 1820-1887) propageerde. In dit artikel zal ik Felipe Alaíz de Pablo en zijn werk kort introduceren. Vervolgens zal ik aan de hand van zijn vertaalde selectie uit Multatuli's werk, *Páginas Selectas de Multatuli*, zijn roman *Quinet* en de novelle *María se me fuga de la novela* proberen aan te tonen hoe Alaíz zijn bewondering voor Multatuli in zijn werk tot uiting bracht. Daarna zal ik laten zien hoe in de toespraak 'Charla con las juventudes libertarias' Alaíz' enthousiasme voor Multatuli's werk ook mondeling werd overgedragen.

1. WIE WAS FELIPE ALAÍZ

Felipe Alaíz de Pablo was één van de belangrijkste propagandisten van de Spaanse Anarchistische Beweging in de eerste helft van de twintigste eeuw, één van de meest bewogen politieke periodes in de geschiedenis van Spanje. De parlementaire regering tijdens de monar-

chie van Alfonso XIII de Borbón (1886-1941) veranderde in 1923 in een dictatoriaal regime onder leiding van generaal Primo de Rivera (1870-1930). In 1931 werd de monarchie opgeheven en kwam de Tweede Republiek tot stand. Vijf jaar later begon de Spaanse Burgeroorlog, die eindigde in 1939 toen overwinnaar generaal Francisco Franco (1890-1975) zijn dictatoriaal gezag invoerde dat tot 1975 duurde.¹

Felipe Alaíz werd in 1887 geboren in Belver de Cinca (Huesca, Aragón) in een gezin met drie kinderen dat behoorde tot de welgestelde middenklasse. Al in zijn vroege schooljaren bleek Alaíz' aanleg voor het schrijven, maar als enige zoon was hij bestemd zijn vader op te volgen die kapitein was bij de infanterie van de zeemacht.² Nog voordat Felipe zijn middelbare school beëindigd had, overleed zijn vader en besloot hij zich toe te leggen op de journalistiek. Rond 1913 schreef hij zijn eerste artikels en essays voor kranten en tijdschriften, zoals *Diario de Huesca*, *Heraldo de Aragón*, *Ideal de Aragón*, *Floreal*, *El Ebro*, *Voluntad* en *La revista de Aragón*. In 1918 begon hij op verzoek van de Spaanse filosoof en essayschrijver José Ortega y Gasset (1883-1955) een serie politieke en sociale kronieken te publiceren in het Madrileense dagblad *El sol*. In Madrid kwam hij in contact met de literaire elite en raakte hij bevriend met onder anderen de Baskische schrijver Pio Baroja (1872-1956) en de Catalaanse schrijver en essayist Eugenio D'Ors (1882-1954).

Van een aanvankelijk republikeinse gezindheid evolueerde hij geleidelijk naar het anarchisme dat hij de rest van zijn leven zou verderdigen als journalist, essayist en vertaler voor onder andere het anarchistische weekblad *Solidaridad Obrera* en voor tijdschriften zoals *Revista Nueva*, *Tierra y Libertad* en *Revista Blanca*. Hoewel zijn schrijverstalent en grote belesenheid door iedereen geprezen werden, verwaarloosde hij zijn relatie met de literaire wereld en besloot hij ten slotte uitsluitend te werken voor de arbeiders- en libertaire pers om zijn anarchistische idealen onder het gewone volk bekend te maken. Zijn literaire werk bleef beperkt tot één roman en enkele novellen en korte verhalen.

¹ Zie: Carasa 1991.

² Carrasquer 1981:11-12.

Volgens Francisco Carrasquer (1915-2012), de anarchistisch gezinde Spaanse schrijver, dichter en vertaler van onder meer de *Max Havelaar of de koffveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappy* (1860, Spaanse vertaling 1975), was Alaíz de eerste en enige intellectueel van zijn tijd die 'het belangrijkste verschijnsel van de sociale geschiedenis van de twintigste eeuw [had opgemerkt]: de wonderbaarlijke uitbreiding van de libertaire beweging [het anarchisme] in Spanje.'³ Carrasquer zag Alaíz' isolement van de literaire elite, die het geweten had kunnen zijn van deze beweging, als een grote teleurstelling.⁴

Wat Alaíz' journalistieke werk uniek en populair maakte, waren de ironie en het sarcasme waarmee hij sociale en politieke toestanden van zijn tijd bekritiseerde. Evenals Multatuli was hij radicaal tegen alles wat kunstmatig en academisch was en haatte hij elke uiting van gezag. Zijn beeldrijke en scherpe humor werd verwoord in een duidelijke, harde taal die iedereen kon begrijpen. Met hand en tand verdedigde hij het instinctieve, natuurlijke en spontane van de menselijke natuur.

Zijn artikels stonden voortdurend onder censuurdruk en zelf werd hij voor zijn libertaire meningen meerdere malen vervolgd en gevangen genomen. Tijdens de Burgeroorlog (1936-1939) vluchtte hij naar het zuiden van Frankrijk, waar hij in 1940 in een Duits concentratiekamp terecht kwam. Na de bevrijding was hij genoodzaakt zijn journalistieke werk vanuit Frankrijk voort te zetten als politieke vluchteling van het Francoregime. Ten slotte vestigde hij zich in Parijs, waar hij in 1959 overleed.

Zijn kritiek was niet alleen van politieke en maatschappelijke aard. Ook culturele en literaire persoonlijkheden werden aan zijn oordeel onderworpen en vaak genadeloos gekarikaturiseerd, wat hem in conflict bracht met andere anarchistische intellectuelen. Een typisch voorbeeld van Alaíz' extreme sarcasme is zijn karikatuur van de bekende en erg gewaardeerde Spaanse schrijver Ramón del Valle-Inclán (1866-1936), waarvoor hij hevig werd aangevallen. Alaíz schreef:

³ 'el fenómeno más importante de la historia social de todo el siglo XX: la prodigiosa expansión libertaria en España.' Carrasquer 1981: 26. Alle citaten zijn door mij vertaald.

⁴ Carrasquer 1981: 26-28.

Het motief van alle werken van Valle-Inclán is de coïtus. [...]. Terwijl de personages voor ons paraderen, vertellen ze niet alleen de ene na de andere onzedelijkheid, maar begaan ze ook de grootste obsceniteiten. [...]. Het werk van Valle-Inclán is aldus een parade van dwaze hanen en hunkerende hennen. De hanen springen zonder plichtplegingen op de hennen en dat is alles.⁵

De tekst werd geïnterpreteerd als een oppervlakkige en banale karikatuur die blijk gaf van Alaíz' onbekendheid met het werk van Valle-Inclán.⁶ Verder werd hij ervan beschuldigd in zijn literaire karikaturen niet alleen een erotisch geobsedeerde maar ook een vrouwenhater te zijn.⁷

Niettegenstaande was het vooral zijn opvatting van het anarchisme die hem van andere anarchistische intellectuelen afzonderde. Volgens Alaíz was het anarchisme geen regime maar een houding in eender welk regime. Alaíz identificeerde zich met 'libertaire «individualisten» en theoretici die het anarchisme verdedigden als een ideologische en morele keuze en niet zozeer als een vorm van syndicale strijd'.⁸ Omdat Alaíz ook volgens die opvatting leefde, werd hij door veel partijgenoten beschouwd als een extreme individualist die zijn eigen vrijheid boven alles stelde. Hij hield zich nooit actief bezig met de interne twisten tussen verschillende groepen binnen de Anarchistische Beweging en had een afkeer van hun publieke manifestaties en vergaderingen. Hoewel hij beschouwd werd als één van de meest begaafde journalisten van zijn tijd, stond hij volgens Carrasquer ook

⁵ 'El motivo de todas las obras de Valle-Inclán es el coito. [...]. Los personajes van desfilando y contándonos indecencia tras indecencia además de consumir las mayores groserías. [...]. Pues la obra de Valle-Inclán es un desfile de fatuos gallos y suspirantes gallinas. Sin más ni más empiezan a saltar los gallos sobre las gallinas y eso es todo.' Alaíz 1965: 57.

⁶ Carrasquer 1981: 17-18 en Alerm 2003.

⁷ 'Verdaderamente obsesionado parecía estar Alaíz con esto del erotismo, a lo que hay que unir una buena dosis de misoginia.' Alerm 2003.

⁸ 'libertarios «individualistas» y teóricos que defendieron la anarquía como opción ideológica y ética y no tanto como forma de lucha sindical.' Dueñas 2000: 302.

bekend als een eigenzinnige en onberekenbare medewerker, die 'lui en ongedisciplineerd' was.⁹

Verder had Alaíz ook geen behoefte om aan zijn werk een blijvende waarde te geven. Toen zijn discipel José Peirats (1908-1989) hem voorstelde een selectie van zijn werk te publiceren, verwierp Alaíz het voorstel met de volgende woorden: 'De journalistiek is voldoende om een actief leven te vullen en te volmaken.'¹⁰

Vanuit Parijs probeerde Alaíz zijn journalistieke werk in ballingschap voort te zetten maar contact met de Anarchistische Beweging in Spanje werd steeds moeilijker. In 1959 overleed hij in armoede en eenzaamheid. Bij het hedendaagse publiek is zijn werk, dat helaas grotendeels is verloren gegaan, vrijwel onbekend.

2. PÁGINAS SELECTAS DE MULTATULI

Alaíz' eerste en ook belangrijkste uiting van bewondering voor Multatuli is ongetwijfeld de selectie van een aantal parabels en verhalen uit zijn werk die voor het eerst gepubliceerd werd in 1924 onder de titel *Páginas Selectas de Multatuli*¹¹. Het boek kwam tot stand tijdens het dictatoriale regime van Primo de Rivera, en werd samengesteld toen Alaíz in de gevangenis van Barcelona zat.¹² Het telt 92 bladzijden en bevat 26 teksten die in vijf hoofdstukken zijn ingedeeld samen met een introductie en een epiloog. De originele versie van de vertaalde teksten is niet vermeld, maar alles wijst erop dat Alaíz gebruik gemaakt heeft van Alexander Cohens' *Multatuli. Pages Choisies*¹³ waarover hij kronieken gelezen had in het Franse anarchistische tijdschrift *L'En Dehors*.¹⁴ De titels van de hoofdstukken in Alaíz' selectie zijn identiek aan die van de Franse versie, met

⁹ 'vago e indisciplinado'. Carrasquer 1981: 29.

¹⁰ 'El periodismo es una cosa suficiente para llenar una vida activa y para colmarla [...]'. Brief aan J. Peirats (1949), geciteerd door J. Peirats in proloog van Alaíz 1961: 12.

¹¹ Alaíz 1947.

¹² 'Carcel de Barcelona 1924'. Alaíz 1947: 16.

¹³ Cohen 1901.

¹⁴ Alaíz 1947: 12.

uitzondering van het hoofdstuk 'Max Havelaar' dat de epiloog van de roman bevat en het Franse hoofdstuk 'Les spécialités' vervangt. De door Alaíz vertaalde teksten in elk hoofdstuk komen niet altijd overeen met de teksten uit de hoofdstukken van Cohens selectie maar zijn wél allemaal aanwezig in de Franse versie. Met andere woorden, Alaíz heeft een keuze gemaakt uit de 36 door Cohen in het Frans vertaalde teksten en heeft de presentatie ervan enigzins veranderd. Verder presenteert Alaíz *Paginas selectas* niet als een vertaling maar als een 'aperitiefje'¹⁵ van Multatuli's werk, waarin hij een eerste en tot nu toe unieke selectie in het Spaans aanbiedt van een aantal teksten of fragmenten¹⁶ uit diens oeuvre.

In de introductie getiteld 'Karakteristieken'¹⁷ geeft Alaíz een essayistische uiteenzetting over het begrip 'humor'. Vervolgens beschrijft hij Multatuli's humor die volgens Alaíz uniek is in de wereldliteratuur. Hij laat zien dat hij Multatuli bovenal bewonderde om zijn oprechte en intelligente humor als vorm van protest, die contrasteerde met de saaie en pedante humor van de academische romantici van zijn generatie.

Hij prijst Multatuli's hardnekkigheid om steeds zijn eigen principes te verdedigen wat 'hem zijn baan kostte en waardoor hij vervolgd werd en in armoede terecht kwam.'¹⁸

Volgens Alaíz was Multatuli onbekend in Spanje omdat 'er niet lang geleden een bende recensenten in Spanje waren die een afkeer hadden van "de dichte mist van het Noorden" en "de troebele waters van de Rijn"'.¹⁹

In de epiloog 'Biografische aantekening'²⁰ geeft de Duitse anarchist, schrijver en historicus Rudolf Rocker (1873-1958) een korte samenvatting van *Max Havelaar* en prijst hij vooral Multatuli's individualiteit en ironische kritiek op de maatschappij. Vervolgens

¹⁵ Alaíz 1947: 16.

¹⁶ Voor een gedetailleerde beschrijving zie Raemdonck 2007: 70-71.

¹⁷ 'Rasgos'. Alaíz 1947: 5-16.

¹⁸ 'le costó el cargo y produjo persecuciones y pobreza.' Alaíz 1947: 13.

¹⁹ 'En España había, no hace mucho tiempo, una gavilla de críticos que detestaban "la neblina del Norte" y "las aguas turbias del Rhin".' Alaíz 1947: 15.

²⁰ 'Apunte biográfico'. Alaíz 1947: 81-91.

gaat Rocker in op de kritische en lyrische kracht in *Minnebrieven* (1861), die een reflectie zijn van 'de tragedie van een eenzame strijder en terzelfdertijd de tragedie van het menselijke genie.'²¹ Volgens Rocker is *Minnebrieven* 'niet alleen één van de meest originele boeken uit de wereldliteratuur, het is ook één van de meest revolutionaire boeken die ooit geschreven werden.'²²

In de vijf hoofdstukken, getiteld 'Minnebrieven', 'Ideeën', 'Max Havelaar', 'Millioenen-studiën' en 'Varia',²³ staan de door Alaíz geselecteerde teksten of fragmenten uit Multatuli's gelijknamige werken. Zij worden gepresenteerd als voorbeelden van Multatuli's ironische en sarcastische kritiek op het gezag en de maatschappij, en bevatten onder meer de zeven geschiedenissen van gezag uit *Minnebrieven*, een fragment van het verhaal van Saïdjah en Adinda uit *Max Havelaar* en fragmenten van het verhaal van de heer Slentermans uit 'Mikrokosmos' van *Millioenen-studiën* (1870-1873).²⁴

Recensies over het boekje zijn er bij mijn weten niet geschreven. De enige verwijzing naar *Páginas Selectas de Multatuli* staat in Carrasquers' *Holanda al español* (1995), waar het wordt vermeld als het boekje 'dat spoorloos verdwenen is in onze vertaalde literaire stapel'.²⁵ In alle overige geraadpleegde receptiedocumenten van Multatuli in Spanje wordt Alaíz niet vermeld, ook niet in de uitgebreide proloog van Carrasquers onlangs herdrukte vertaling van *Max Havelaar* (2009).

²¹ 'la tragedia de un luchador solitario y al mismo tiempo la tragedia del genio humano.' Alaíz 1947: 87.

²² 'Las cartas de amor no solamente constituyen uno de los libros más originales de la literatura universal, sino que es también uno de los más revolucionarios que hayan sido escritos'. Alaíz 1947: 88.

²³ 'Cartas de amor', 'Ideas', 'Max Havelaar', 'Ensayos millonescos' en 'Varia'.

²⁴ Voor een gedetailleerde beschrijving zie Raemdonck 2007: 70-71.

²⁵ 'se ha perdido [...] sin rastro en nuestro acervo literario traducido.' Carrasquer 1995: 211.

3. QUINET

Een tweede voorbeeld van Alaíz' enthousiasme voor Multatuli is te vinden in zijn roman *Quinet*²⁶ die evenals *Paginas selectas* voor het eerst verscheen in 1924 en in hetzelfde jaar werd geschreven. Zowel de inhoud als de stijl en de structuur van de roman tonen multatuliaanse invloed.

De roman gaat over de jonge rebel Quinet die na zijn rechtenstudie meer van het leven wil leren kennen. Hij besluit als waarnemer verschillende plaatsen van zijn jeugd en kindertijd te bezoeken. Hij schrijft brieven, maakt aantekeningen, praat met mensen, stelt volksliedjes samen en denkt na over alles wat hij tijdens zijn bezoeken ziet, meemaakt en tegenkomt.

De roman is samengesteld uit vier onafhankelijke hoofdstukken getiteld volgens de plaats waar Quinet zich bevindt. Quinets denken en interpretaties worden weergegeven in brieven, monologen en conversaties met zijn leeftijdsgenoten of andere mensen die hij ontmoet. Af en toe komt de verteller aan het woord die commentaar geeft. Quinet schrijft ook gedichten en volksliedjes, en haalt citaten aan van bekende persoonlijkheden, waaronder drie teksten van Multatuli.

De citaten zijn in de tekst verweven en maken deel uit van een door Quinet gehouden voordracht over 'reizen' in metaforische zin als een beeld voor 'volwassen worden'. Quinet verwijst bij elk citaat op een andere manier naar Multatuli. Als inleiding van zijn voordracht introduceert Quinet verschillende soorten reizen: de studiereis, de ontspanningsreis en de zakenreis. Als voorbeeld gebruikt hij Multatuli's parabel van de 'Impresario' uit *Minnebrieven*. Hij verwijst naar Multatuli op het einde van de tekst met de volgende woorden: '[...] ik heb jullie hiermee de episode van het Amsterdamse kanaal willen projecteren die ik door Multatuli ken.'²⁷

Het tweede Multatuli-fragment gaat over de parabel van de zee-man die geen pijn voelt als zijn been geamputeerd wordt, maar die

²⁶ Alaíz 1961.

²⁷ 'he querido proyectar ante vosotros el episodio del canal de Amsterdam que conozco por Multatuli.' Alaíz 1961: 146.

daarna huult van de pijn als de chirurg hem eventjes in zijn vinger prikt. Met dit voorbeeld wil Quinet de reiziger waarschuwen voor onvoorziene gebeurtenissen tijdens het reizen. Het fragment begint met: 'Excuseer... hier zijn we weer in Amsterdam'²⁸ en eindigt met: 'De zeeman had gelijk om zich te beklagen, want de prik stond niet in het programma. Dit laatste zegt Multatuli niet, maar dat zeg ik.'²⁹

In het derde fragment gebruikt Quinet Multatuli's dialoog over 'de specialist' om aan te tonen dat wie zich voordoeft als specialist meestal niet te vertrouwen is. De dialoog wordt ingeleid met: 'Sta mij opnieuw een citaat toe van Multatuli, onbekend of praktisch onbekend in Spanje.'³⁰

De tweede editie van de roman bevat de verantwoording van de auteur die hij in 1924 publiceerde in het anarchistische tijdschrift *Revista Nueva* als reactie op critici die het gebruik van verschillende stijlen en de losse structuur van de roman bekritisieren. In zijn verantwoording³¹ merkt Alaíz op dat als er auteursnormen zouden bestaan, deze allemaal betrekking zouden hebben op 'schrijven zonder vooroordeel en zonder onverschilligheid'.³² Hij vraagt zich met ironie af waarom een boek dat op die manier geschreven is ook niet zo kan gelezen worden. Volgens Alaíz kan stijl niet afhankelijk zijn van opgelegde normen, die hij ironisch vergelijkt met 'gezond verstand dat opgeslagen zit in academische grotten'. Stijl wordt bepaald door de persoonlijkheid van de schrijver en de manier waarop hijzelf de werkelijkheid interpreteert zonder opgelegde normen of 'zonder de ismes van naturalisme en realisme, want het natuurlijke is altijd beter dan het naturalisme, hoewel moeilijker te interpreteren en te ontcijferen'.³³ Hij beschrijft zijn eigen stijl als eenvoudig, humoristisch, vol emotie en

²⁸ 'Perdonad... ya estamos de nuevo en Amsterdam.' Alaíz 1961: 148.

²⁹ 'El marinero tenía razón en quejarse, porque el pinchazo no estaba en el programa. Esto último no lo dice Multatuli, pero lo digo yo.' Alaíz 1961: 148.

³⁰ 'Permitidme una nueva cita de Multatuli, desconocido o poco menos en España.' Alaíz 1961: 153.

³¹ Alaíz 1961: 17-25.

³² 'escribir sin prevención y sin indiferencia.' Alaíz 1961: 17.

³³ 'sentido común almacenado en cavernas académicas [...] sin ismos de naturalismo y realismo, porque el natural es siempre mejor que el naturalismo, aunque más difícil de interpretar y resolver.' Alaíz 1961: 17-18.

contrasten, een stijl die geen enkele lezer onverschillig kan laten. Ter verdediging van de structuur van de roman die volgens sommige critici te gefragmenteerd is, schrijft hij sarcastisch dat 'schrijven geen worsten fabriceren [is].'³⁴ Ten slotte raadt hij de 'worstenfabrikanten' aan helemaal niet te lezen als ze *Quinet* niet geslaagd vinden, want 'de schrijver is nooit iemands onderdaan, is het nooit geweest en zal het ook nooit zijn,'³⁵ aldus Alaíz.

Deze heftige reactie laat Alaíz' houding zien ten opzichte van de literaire tradities van zijn tijd en zijn sarcastische humor, die hij zonder twijfel met Multatuli deelde.

4. MARÍA SE ME FUGA DE LA NOVELA³⁶

Hoewel de novelle geen directe verwijzingen naar Multatuli bevat, zijn er voldoende parallellen met Multatuli's 'Mikrokosmos'³⁷ uit *Millioenen-studiën* om te veronderstellen dat Alaíz voor deze novelle inspiratie vond in Multatuli's verhaal. Zoals eerder vermeld, had Alaíz fragmenten vertaald uit het verhaal van de heer Slenterman uit 'Mikrokosmos' die in *Páginas Selectas de Multatuli*³⁸ gepubliceerd werden. Zowel inhoudelijke als stilistische elementen in *María se me fuga de la novela* zijn duidelijk onder de invloed geschreven van wat volgt op het verhaal van de heer Slenterman, namelijk de beschrijving van het cliënteel in de badplaats.

Het hoofdthema van de novelle is het emancipatieproces van María, geboren in Buenos Aires als dochter van Spaanse immigranten. De novelle geeft een beschrijving van María's karakter en afkomst en vertelt hoe ze opgroeit tot een geëmancipeerde jonge vrouw. Het boek beschrijft haar eerste baan als leermeisje in een Frans modehuis, haar

³⁴ 'Escribir no es fabricar embutidos.' Alaíz 1961: 21.

³⁵ 'El autor no ha sido, no es ni será jamás súbdito de nadie.' Alaíz 1961: 22.

³⁶ Vertaling: María slaagt erin te ontsnappen uit mijn roman. Carrasquer 1981: 91-113. Oorspronkelijke versie in 'La novela ideal', año VIII, 25 de mayo de 1932, nr. 303. Barcelona: Publicaciones de *La Revista Blanca*.

³⁷ Multatuli 1872: 339-362.

³⁸ Alaíz 1947: 56-64.

korte en ongelukkige liefdesavonturen, hoe ze een dansgroep stichtte en ten slotte haar eigen danstalent ontdekte. Tegen het einde van het verhaal ontmoet ze de man die haar aanvaardt zoals ze is: een onafhankelijke, geëmancipeerde vrouw. Ze leven een tijdje gelukkig en afgezonderd van het drukke stadsleven, totdat ze uit verveling de relatie beëindigt en besluit weer alleen verder te leven.

Het Franse modehuis waar María haar eerste baan krijgt als leermeisje, wordt beschreven als 'een waarlijke mensenmarkt,'³⁹ waar 'Madame Gavin, de directrice, hardnekkig de Parijse gewoonte volgde die erin bestond de grootste gekheden met de grootste plechtigheid te behandelen.'⁴⁰ De atmosfeer in het modehuis is vergelijkbaar met de badplaats in 'Mikrokosmos' die 'vrywel alles te aanschouwen geeft, wat de wereld oplevert.'⁴¹ De klanten van het modehuis hebben dezelfde smaak als de dames van de badplaats. Het modehuis verkoopt onder andere 'obscene hemden, met waanzinnig enthousiasme betaste pijamas [en] doorzichtige Japanse stoffen'.⁴² Het zijn dingen die ook de dames van de badplaats in 'Mikrokosmos' zouden behagen: 'vrouwen⁴³ die hun ziel weggeven aan [...] lappen, linten, vodden en mismakende opvulsels.'⁴⁴ In de roman zijn dat vrouwen die zichzelf bedriegen en die, volgens Multatuli, niet geëmancipeerd mogen worden:

Wie zich tot slavin maakt van de smakelooze sletten der parysche modewereld, mag geen aanspraak doen gelden op den rang van ontwikkeld mensch, [...]. De emancipatie der vrouw behoort uittegaan van haarzelf, en daartoe is in de eerste plaats noodig dat ze *blyk* geve van mondigheid, door zich niet aantestellen als 'n kind, als 'n zuidzee-eilandster of als 'n gekkin.⁴⁵

³⁹ 'una verdadera feria humana.' Carrasquer 1981: 91.

⁴⁰ 'Madame Gavin, la directora, seguía concienzudamente la costumbre de Paris que consiste en dar solemnidad a las mayores tonterías.' Carrasquer 1981: 96.

⁴¹ Multatuli 1872: 339.

⁴² 'camisas obscenas; pijamas manoseados hasta el delirio; nipis japonés.' Carrasquer 1981: 96-97.

⁴³ Door mij in het meervoud gezet.

⁴⁴ Multatuli 1872: 346-347.

⁴⁵ Multatuli 1872: 347.

María wordt geportretteerd als het tegenovergestelde van de vrouwen in het modehuis: ze is discreet, spontaan en eenvoudig. Ze is sportief, creatief en begaafd. Ze heeft een hekel aan leugens en aan alles wat kunstmatig is.⁴⁶ Met andere woorden: ze bezit alle eigenschappen die Multatuli van een vrouw vereist om geëmancipeerd te kunnen worden.

Verder doet ook de stijl waarin de novelle geschreven is, met name de ironische toon, het ritme van de dialogen, de verwijzingen naar andere bekende schrijvers of denkers, het gebruik van vreemde woorden en het ironische commentaar van de verteller die 'wenken' geeft, vaak aan Multatuli denken.

5. 'CHARLA CON LAS JUVENTUDES LIBERTARIAS'⁴⁷

Ten slotte is het dankzij Alaíz dat Multatuli's werk ook mondelinge propaganda kreeg, zoals blijkt uit de voordracht 'Charla con las juventudes libertarias', in 1944 gehouden door de Spaanse anarchist Hermoso Plaja (1889-1982) voor de anarchistische jeugd in México D.F.

In zijn voordracht geeft Plaja 'een heel wijze aanbeveling van de humorist Multatuli'⁴⁸ die ook in een vorige toespraak geciteerd werd door zijn vriend Liberto Callejas (1884-1969), aldus Plaja. De aanbeveling, die een vertaling is van een fragment van 'De dwaling' uit Multatuli's Idee 147,⁴⁹ luidt als volgt:

Dwaling is noodzakelijk. Als de absolute waarheid mogelijk zou zijn, dan zouden we blijven stilstaan en er nooit in slagen het intieme en waarlijke juweel te beminnen en te bewerken. Zonder contrast van schaduw, kan men het licht niet voorstellen. Het schitteren van de waarheid is te danken aan de aantrekkingskracht van het tegenovergestelde, aan de dwaling zelf. De gezondheid zou een onbe-

⁴⁶ Carrasquer 1981: 91-92; 94-95 en 101-104.

⁴⁷ Vertaling: Praatje met de anarchistische jongeren. Plaja 1948.

⁴⁸ 'una recomendación muy juiciosa del humorista Multatuli.' Plaja 1948.

⁴⁹ Multatuli 1879: Idee 147.

grijpbaar woord zijn zonder de ziekten. Uit de nacht komt de dageraad. En zonder kwaad zou er geen goed zijn.⁵⁰

In dezelfde voordracht wordt Multatuli nogmaals vermeld als kritische beschrijver van de samenleving, samen met o.a. Maupassant, Tolstoi, Zola, Strindberg, Stendhal, Cervantes, enz..., die volgens Plaja anarchistische idealen verdedigen hoewel ze geen anarchisten zijn:

De liefde, de schoonheid, de goedheid [...], worden getoond of mooi behandeld in de werken van zulke vermaarde schrijvers die, zonder gecatalogiseerd te zijn als anarchisten, toch een gevoeligheid bezitten die eigen is aan de anarchist.⁵¹

Alaíz, Callejas en Plaja waren alledrie redacteur van het anarchistische weekblad *Solidaridad Obrera*, respectievelijk in 1919, 1923 en 1924. Het is daarom meer dan waarschijnlijk dat Alaíz zijn collega's Callejas en Plaja geïnformeerd had over Multatuli's werk.

6. CONCLUSIE

Ik hoop hiermee te hebben aangetoond dat Alaíz inderdaad een Multatuli-fan was. Hij zag Multatuli als een geestesverwant, een muze voor zijn werk, die hij op verschillende manieren heeft nagevolgd, geïmiteerd of zelfs gebruikt. Maar ten slotte is hij de eerste geweest die geprobeerd heeft Multatuli bekend te maken in Spanje, wat volgens mij voldoende is om hem een plaatsje te geven in de Spaanse Multatuligeschiedenis.

Verder hoop ik dat er na de 'aperitief' van Alaíz ooit een 'hoofdgerecht' komt met een uitgebreide selectie uit Multatuli's werk.

⁵⁰ 'Es necesario el error. Si fuera posible la verdad absoluta, nos estancaríamos y llegaríamos a ser incapaces de estimar y labrar la joya íntima y posible. No se puede imaginar la luz, sin contraste de sombra. A la atracción que tienen las contradicciones, y el error mismo, se debe el brillo de la verdad. La salud, sería palabra incomprensible sin las enfermedades. De la noche, sale el alba. Y sin mal, no habría bien.' Plaja 1948.

⁵¹ 'El amor, la belleza, la bondad [...], están expuestos o tratados bellamente en las obras de tan preclaros escritores que, sin ser catalogados como anarquistas, son no obstante de una sensibilidad propias del anarquista.' Plaja 1948.

BIBLIOGRAFIE

- ALAÍZ DE PABLO, Felipe, *Páginas Selectas de Multatuli*. (Apunte biográfico de Rudolf Rocker), [Barcelona, Tierra y Libertad, 1924], Vesoul, Imprimerie Cival, 1947.
- Quinet, [Barcelona, Editorial Hoy, 1924], Proloog van José Peirats, Paris, Solidaridad Obrera, 1961.
- "Valle-Inclán anticuario, revolucionario y funcionario" [1934], in *Tipos españoles*, vol. II. Paris, Ediciones Umbral, 1965, págs. 55-59.
- ALERM, María Carme, "Valle Inclán a través de... Felipe Alaíz de Pablo (1887-1959)", in *El Pasajero*, 2003. Electronisch tijdschrift: <http://www.elpasajero.com/alaiz.htm>
- CARASA SOTO, Pedro, [et al.], *Historia de España, Alfonso XIII y la Segunda República (1898-1936)*, Madrid, Gredos, 1991.
- CARRASQUER, Francisco, *Felipe Alaiz, Estudio y antología del primer escritor anarquista español*, Madrid, Ed. Jucar, 1981.
- Holanda al español. Nación, pueblo y cultura de Holanda desde su formación hasta 1990*, Madrid, Libertarias/Prodhufi, 1995.
- COHEN, Alexander, "Multatuli", in *Pages Choiesies*, Paris, Mercure de France, 1901.
- DUEÑAS LLORENTE, José Domingo, *Costismo y anarquismo en las letras aragonesas*, Zaragoza, L'Astral, 2000.
- MULTATULI, "Mikrokosmos", in *Millioenen-studiën*. Delft, J. Waltman jr., 1872. DBNL: 339-362. Geraadpleegd op http://www.dbnl.org/tekst/mult001mill01_01/mult001mill01_01_0023.php
- Ideen I*, Amsterdam, G.L. Funke, 1879. Geraadpleegd op http://www.dbnl.org/tekst/mult001idee01_01/mult001idee01_01_0150.php#idee147
- Max Havelaar, o las subastas de café de la compañía comercial Holandesa*. Introducción, traducción y notas de F. Carrasquer, Barcelona, Colección Los Libros De La Frontera, 1975.
- PLAJA, Hermoso, *Charla con las juventudes libertarias*. México D.F, CNT, 1948. Geraadpleegd op http://www.antorcha.net/biblioteca_virtual/politica/charla/charlajuventudes.html
- RAEMDONCK, ANNE VAN, "Paginas Selectas en Max Havelaar. Multatuli in Spanje", in *Over Multatuli* 29, 5, Amsterdam, Bas Lubberhuizen, 2007, págs. 68-82.